

JUHLAJULKAISU

LASSI KILPI

1920 • 4/2 • 1990

SUOMALAINEN LAKIMIESYHDISTYS

Vammala 1989 Vammalan Kirjapaino Oy

ISSN 0356-7222

ISBN 951-855-116-2

ISBN 978-951-855-868-5 (PDF)

Vapaaehtoiset henkilövakuutukset tuloverotuksessa

1. Yleistä

Kokonaisverouudistukseen liittyvä uusi tulo- ja varallisuusverolaki (1240/88) on korvannut vuodelta 1974 olevan tulo- ja varallisuusverolain siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen. Uusi laki on tullut voimaan 1. 1. 1989, ja sitä sovelletaan vuodelta 1989 toimitettavassa verotuksessa. Kysymyksessä on siis yksivuotinen verolaki. Myös elinkeinonharjoittajien ja maatilatalouden harjoittajien verotus on uudistunut.

Verouudistuksen tavoitteiden mukaisesti vakuutusmaksujen ja vakuutuskorvausten käsittelyssä on ollut keskeisenä pyrkimyksenä lisätä pääomatulojen verotuksen neutraalisuutta. Ensisijainen tavoite on ollut pääomatulojen verotuksen sisäinen johdonmukaisuus. Tällöin osinkoja, korkoja, vuokria, luovutusvoittoja, vakuutussäästämisen tuottoa ja muita vastaavia tuloja pitäisi käsitellä mahdollisimman yhdenmukaisin perustein tekemättä tarpeettomia eroja eri säästämis- ja sijoitusmuotojen kesken. Erityisesti pankkitalletukset ja vakuutussäästäminen ovat taloudellisessa mielessä lähellä toisiaan.

Vahingonkorvaus tai muu siihen verrattava korvaus on uuden tulo- ja varallisuusverolain (TVL) mukaan veronalaista tuloa siinä tapauksessa, että se on saatu veronalaisen tulon sijaan tai muutoin korvaukseksi tulojen tai elatuksen vähentymisestä (56,1 §). Säännös sisältää vuoden 1974 lain vahingonkorvauksen ja siihen rinnastettavan muun korvauksen, kuten vakuutuskorvauksen, veronalaisuutta koskevan pääsäännön. Sairaudesta tai vammasta kertasuorituksena saatu vahingonkorvaus tai vakuutuskorvaus on uuden lain mukaan veronalaista tuloa; aikaisemmin vain vastaavat jatkuvat suoritukset olivat veronalaisia.

Henkilökorvausten osalta pääsääntönä on jo ennestään ollut, että työtulon menetystä korvaavat vakuutussuoritukset, lähinnä päivärahat ja eläkkeet, ovat samalla tavalla veronalaista tuloa kuin se tulo, jota ne on tarkoitettu korvaamaan. Vakuutussuoritusta ei nimitetä eläkkeeksi vaan päiväraha (päiväkorvaukseksi), jos toimeentuloturva on rajattu

lyhytaikaiseksi, kuten tavallisesti sairausvakuutuksessa.¹ Sen sijaan esinevahingosta saatu vahingonkorvaus on henkilöverotuksessa edelleen verovapaa.

Tulo- ja varallisuusverolaissa on nimenomaisesti todettu, että veronalaisia korvauksia eivät ole pakollisen tapaturmavahinkoturvan nojalla ennen 1. 1. 1982 sattuneen vakuutustapahtuman perusteella maksettu päiväraha, elinkorko ja huoltoeläke tai niihin liittyvät lisät, myös silloin, kun ne on saatu työnantajalta palkkana tai ennakkona (56,2 § 2 k.). Siltä osin kuin elinkoron tai huoltoeläkkeen vuotuinen määrä ylittää 20 000 mk, korvaus on kuitenkin entiseen tapaan veronalaista tuloa.

Tässä kirjoituksessa käsittelen nimenomaisesti yksityishenkilöiden vapaaehtoisia henkilövakuutuksia ja niiden verotusta, josta pääsäännöt ovat tulopuolella TVL 58—63 §:ssä alaotsikolla »Yksityisvakuutusetuudet». Yksityisvakuutuksella tarkoitetaan lähinnä sosiaalivakuutuksen vastakohtaa. Eräiltä osin tarkastelu on ulotettava myös yksityisiin elinkeinonharjoittajiin ja maatilatalouden harjoittajiin. Esityksen ulkopuolelle jäävät veron kiertämistä (verotuslain 56 §) ja peiteltyä osingonjakoa (verotuslain 57 §) koskevat säännökset, joihin ei verouudistuksessa ole tehty muutoksia.²

2. Henkilövakuutuksen käsite

Yksityisvakuutuksella tarkoitetaan henkilön itsensä ottamaa vakuutusta oman ja perheen toimeentulon ja elintason turvaamiseksi. Yksityisvakuutus jaetaan henkilövakuutukseen ja vahinkovakuutukseen. Henkilövakuutuksiin lasketaan kuuluvaksi henkivakuutus ja eläkevakuutus sekä tapaturma-, sairaus- ja työkyvyttömyysvakuutukset. Henkilövakuutukset voidaan jakaa niiden pääasiallisen sisällön perusteella kahteen ryhmään: säästömuotoisiin vakuutuksiin ja riskivakuutuksiin. Säästöhenkivakuutuksessa eli pääomavakuutuksessa vakuutuksen säästö-pääoma maksetaan määräiän täytyessä. Riskivakuutuksessa korvaus maksetaan määrätyn riskin, kuten kuoleman, työkyvyttömyyden tai sairastumisen, sattuessa. Riskivakuutuksessa toteutuu vakuutuksen keskeinen sisältö eli riskintasauksen periaate.³

¹ Teivo Pentikäinen: Vakuutusoppi. Kahdeksas, uudistettu painos. Porvoo 1984 s. 82, s. 254.

² Lassi Kilpi on sivunnut tämän kirjoituksen aihepiiriin kuuluvia kysymyksiä muun muassa väitöskirjassaan Pääomanvähennys, vero-oikeudellinen tutkimus pääomanvähennyksen suhteesta luonnollisiin vähennyksiin tulo- ja omaisuusverolaissa, Vammala 1952 s. 207 ss., s. 255 ss. ja teoksessaan Yhteisön ja sen jäsenen kahdenkertainen verotus, Porvoo 1962 s. 46 ss., s. 128 ss., s. 151 ss., s. 156 ss., s. 173, s. 271 ss.

³ Ks. vakuutusetuuksien ja sosiaalisten tulonsiirtojen verotustyöryhmän muistio, työryhmämuistio 1987: VM 30 s. 26.

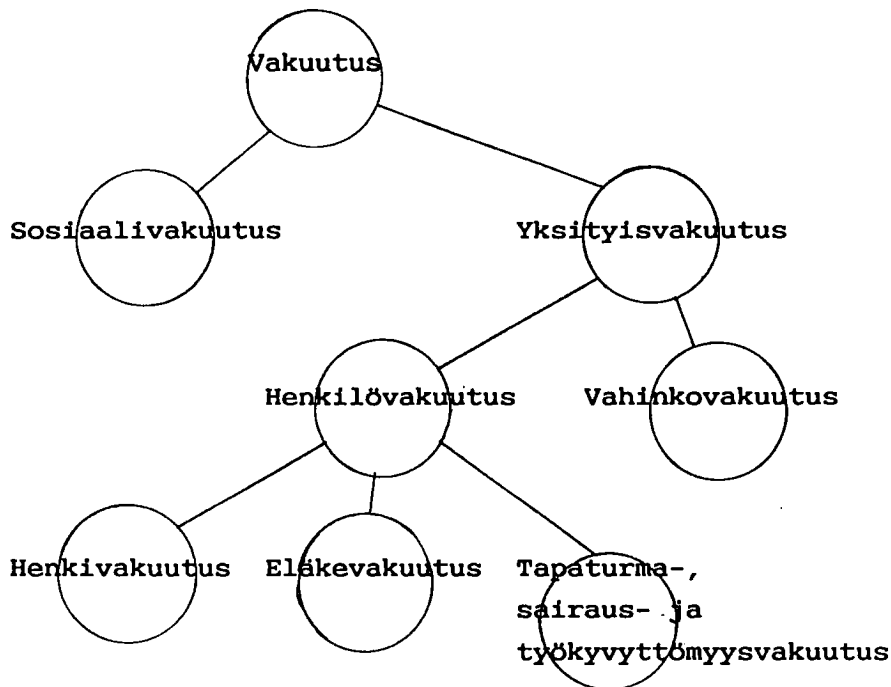
Vapaaehtoiset henkilövakuutukset tuloverotuksessa

Verolainsäädännössä on kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, kenen kustantamasta vakuutuksesta on kysymys. Tällä perusteella vakuutukset on mahdollista jakaa seuraavasti:

- 1) vakuutetun itse kustantamat vakuutukset
- 2) vakuutetun työnantajan kustantamat vakuutukset
- 3) muulla tavoin kustannetut vakuutukset: esim. osakeyhtiön tai henkilöyhtiön osakkailleen kustantamat vakuutukset silloin, kun osakas ei samalla ole yrityksen työntekijä.

Näistä vapaaehtoisista henkilövakuutuksista käsittelemme ennen kaikkea ensimmäistä ryhmää eli vakuutetun itse kustantamia vakuutuksia. Toimihenkilövakuutuksessa on kuitenkin kysymys liikeyrityksen työntekijöilleen ottamasta henkivakuutuksesta. Jos työnantaja maksaa vakuutetun itselleen ottaman henkilö- tai vahinkovakuutuksen vakuutusmaksut, suoritus on pidettävä vakuutetun veronalaisena palkkatulona. Vakuutusmaksu on tällöin vastiketta työntekijän suorittamasta työstä, tehtävästä tai palveluksesta.

Vakuutustoimintaa ja henkilövakuutuksen asemaa siinä voidaan hahmottaa seuraavan kuvion avulla.

Kuvio 1. Vakuutustoiminta.

Systemaattisessa esityksessä käsitellään yleensä ensin tulon veronalaisuutta ja sen jälkeen menon vähennyskelpoisuutta. Seuraava esitys on kuitenkin jäsennetty tapahtumajärjestykseen. Sen vuoksi tarkastelen ensin vakuutusmaksun vähennyskelpoisuutta, vakuutusmaksun jaksottamista menona ja vakuutusmaksua vakuutetun työntekijän tulona. Vasta sen jälkeen on vuorossa vakuutuskorvauksen veronalaisuus ja vakuutuskorvauksen jaksottaminen tulona. Lopuksi käsitelen vuotta 1989 koskevia voimaantulosäännöksiä ja vuotta 1990 koskevia muutosehdotuksia sekä esitän oman arvioni asiasta.

3. Vakuutusmaksun vähennyskelpoisuus

Yksityisen liikkeen- tai ammatinharjoittajan tapaturmavakuutusmaksujen vähennysoikeutta on laajennettu niin, että maksut ovat vähennyskelpoisia elinkeinotulosta tehtävänä luonnollisena vähennyksenä (laki 1248/88 8 § 4 a k.). Pakolliset eläkevakuutusmaksut vähennetään ensisijaisesti elinkeinotulosta. Vapaaehtoiset maksut ovat erikseen vähennyskelpoisia tulo- ja varallisuusverolain mukaisesti kokonaistulosta tehtävänä vähennyksenä. Jos puoliset ovat yhdessä harjoittaneet liike- tai ammattitoimintaa, tapaturmavakuutusmaksut ja pakolliset eläkevakuutusmaksut ovat molempien puolisojen osalta vähennyskelpoisia elinkeinotulosta.

Maatalouden harjoittajan ja hänen perheenjäsenensä pakollisesta eläkevakuutuksesta suoritettavat maksut ja maatalousyrittäjien tapaturmavakuutuslain perusteella suoritettavat maksut ovat maatalouden tulosta vähennyskelpoisia luonnollisia vähennyksiä. Sama koskee maatalousyrittäjien eläkelaisissa tarkoitetun ryhmähenkivakuutuksen maksuja (laki 1250/88 6,1 § 1 k.). Sen sijaan metsätalouden verotuksessa ei vakuutusmaksuista voida tehdä luonnollisia vähennyksiä, koska metsäverotus perustuu eräitä Pohjois-Suomen kuntia lukuun ottamatta pinta-alaverotukseen.

Kokonaistulosta valtion- ja kunnallisverotuksessa tehtäviä vähennyksiä koskevaan lukuun uudessa tulo- ja varallisuusverolaissa sisältyy 98 §:n säännös eläkevakuutusmaksuvähennyksestä. Säännöksen mukaan verovelvollisella on oikeus vähentää omasta ja puolisonsa pakollisesta eläkevakuutuksesta suorittamansa maksut. Lisäksi verovelvollinen saa vähentää vapaaehtoisia omia ja puolisonsa eläkevakuutusmaksuja, ei kuitenkaan kertamaksuja eikä erillisenä myönnetyn työkyvyttömyyseläkevakuutuksen maksuja, enintään 15 % ansiotulon määrästä. Kansaneläkevakuutusmaksu ei ole vähennyskelpoinen (98,1 §).

Vapaaehtoiset henkilövakuutukset tuloverotuksessa

TVL 98,2 §:ään sisältyy vapaaehtoisen eläkevakuutuksen määritelmä, joka on tarkoitettu yhtä hyvin tulo- kuin menopuolta koskevaksi yleiseksi määritelmäksi vapaaehtoisesta eläkevakuutuksesta. Sen mukaan vapaaehtoisena eläkevakuutuksena pidetään vakuutusta, johon perustuvat suoritukset on tarkoitettu maksettaviksi

- toistuvina erinä puolivuositain tai lyhyemmin väliajoin
- verovelvollisen jäljellä olevan eliniän tai vähintään kahden vuoden ajan.

Eläkevakuutusmaksujen vähennysoikeuden edellytyksenä on lisäksi, ettei maksuja ole vähennetty elinkeinotulon verottamisesta annetun lain tai maatilatalouden tuloverolain nojalla (98,3 §). Uudet säännökset merkitsevät yleensä vapaaehtoisten eläkevakuutusmaksujen vähennysoikeuden laajentumista elinkeinonharjoittajilla ja maatilatalouden harjoittajilla, koska pakolliset vakuutusmaksut eivät enää supista vähennyskelpoista määrää. Vapaaehtoiset eläkevakuutusmaksut saadaan vähentää, toisin kuin ennen, pakollisten eläkevakuutusmaksujen lisäksi. Toisaalta vapaaehtoiset eläkevakuutusmaksut voidaan vähentää vain kokonaistulosta. Sitä vastoin sellaisen yksityishenkilön, jolla ei ole lainkaan pakollisia eläkevakuutusmaksuja maksettavanaan, vapaaehtoisten eläkevakuutusmaksujen vähennysoikeus supistuu 18 %:sta 15 %:iin ansiotulon määrästä.

Eläkevakuutusmaksuvähennys kuuluu perhekohtaisiin vähennyksiin. Siten kumpikin puoliso voi vähentää omien ansiotulojensa perusteella vapaaehtoisia eläkevakuutusmaksuja 15 % ansiotulojensa määrästä riippumatta siitä, kumpi puoliso on maksun suorittanut ja kumman puolison vakuutuksesta on kyse. Vähennyskelpoisia ovat aikaisemmasta poiketen vain verovelvollisen ja hänen puolisonsa, eivät enää muiden perheenjäsenten eläkevakuutusmaksut. Jollei vähennystä voida tehdä sen mukaan kuin puoliset ovat sitä vaatineet, vähennys tehdään ensisijaisesti sen puolison tuloista, jonka valtionverotuksen kokonaistulon määrä on suurempi.

Eri säästämis- ja sijoitusmuotojen verokohtelun yhtenäistämiseksi henki- ja henkilövakuutusmaksujen vähennysoikeus on poistettu. Henki- ja henkilövakuutusmaksuina on käsitelty myös sairaus- ja avustuskassoille suoritettuja jäsenmaksuja ja lisäjäsenmaksuja. Kotiapulaiselle maksetusta ennakonpidätyksen alaisesta palkasta suoritettua työnantajan sairausvakuutus-, kansaneläke-, työeläke- ja tapaturmavakuutusmaksut eivät ole vähennyskelpoisia. Valtion tuloverosta tehtävä lastenhoitajan palkan sosiaalikustannusvähennys on poistettu.

4. Vakuutusmaksun jaksottaminen menona

Maatilatalouden verotuksessa ja tulo- ja varallisuusverolain mukaan toimitettavassa henkilöverotuksessa menojen jaksottamisessa noudatetaan kassaperiaatetta, kun taas elinkeinotulon verotuksessa jaksottaminen perustuu pääsäännön mukaan suoriteperiaatteeseen. Jatkuvamaksuisessa vakuutuksessa ei näiden periaatteiden välillä ole suurta eroa tai ne johtavat samaan lopputulokseen.

Jos sen sijaan vakuutusmaksut voidaan maksaa loppuun vakuutus-aikaa lyhyemmässä ajassa eli lyhennetyllä maksuajalla tai jopa kertamaksuna, jaksottamisperiaatteiden ero voi olla merkittävä. Tällöin kassaperiaatteen mukainen vakuutusmaksun vähentäminen maksuvuoden menona on verovelvolliselle huomattavasti edullisempaa kuin suoriteperiaatteen mukainen vähentäminen.

5. Vakuutusmaksu vakuutetun työntekijän tulona

Pakollisten vakuutusten lisäksi työnantaja voi ottaa työntekijöille vapaaehtoisia henki-, eläke-, tapaturma- ja sairausvakuutuksia. Laaja tulokäsitemalli edellyttäisi sinänsä, että työnantajan näistä vakuutuksista työntekijän puolesta maksamat vakuutusmaksut katsottaisiin työntekijän veronalaiseksi tuloksi ja työntekijälle myönnettäisiin erikseen mahdollinen vakuutusmaksuvähennys. Lainsäätäjän ratkaisu on mennyt tähän suuntaan vain toimihenkilövakuutusten osalta.

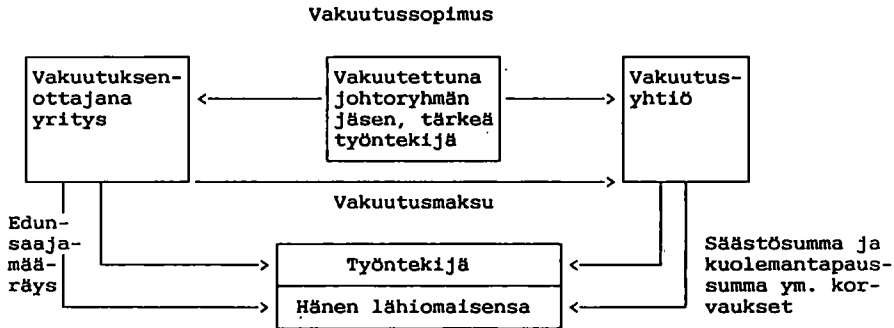
Toimihenkilövakuutuksella tarkoitetaan yrityksen työntekijälleen ottamaa ja maksamaa henkivakuutusta, jossa säästösumman osalta edunsaajana on vakuutettu työntekijä itse ja kuolemantapaussumman osalta yleensä hänen lähiomaisensa. Toimihenkilövakuutus on säästömuotoinen vakuutus; siihen voidaan yhdistää samat lisävakuutukset kuin muuhunkin henkivakuutukseen.

Vuoden 1986 alusta on ollut voimassa nimenomainen säännös, jonka mukaan vakuutetun verotuksessa veronalaiseksi tuloksi ei katsota vakuutusmaksua, jonka hänen työnantajansa on vakuutuksenottajana maksanut toimihenkilövakuutuksesta. Tämä koskee myös niitä tapauksia, joissa työnantaja on antanut edunsaajalle sitoumuksen edunsaajamääräyksen voimassa pitämisestä.⁴

Verouudistuksessa toimihenkilövakuutusten verotusta on edelleen tiukennettu. Työnantajan maksamista vakuutusmaksuista 10 % katso-

⁴ Ks. Pekka Rautajoki: Toimihenkilövakuutusten verottaminen vuoden 1985 jälkeen, Verotus 1985 s. 341 ss.

Vapaaehtoiset henkilövakuutukset tuloverotuksessa

Kuvio 2. Toimihenkilövakuutus.

taan vuosittain työntekijän veronalaiseksi tuloksi riippumatta siitä, onko työnantaja sitoutunut pitämään edunsaajamääräyksen voimassa. Vakuutetun saavutettua määräiän vakuutuksenantaja on velvollinen suorittamaan työntekijälle tai hänen määräämälleen edunsaajalle säästösumman, joka on entiseen tapaan saajansa veronalaista tuloa. Puhtaat riskivakuutukset jäävät sääntelyn ulkopuolelle.

Toimihenkilövakuutuksen vakuutusmaksuista, joihin luetaan paitsi säästöosuusmaksu myös vakuutukseen sisältyvästä kuolemanvaraturvasta maksettu vakuutusmaksu, 10 % luetaan työntekijän veronalaiseksi palkkatuloksi. Tämän vuoksi työnantaja on velvollinen toimittamaan ennakonpidätyksen tästä osuudesta vakuutusmaksuja ja maksamaan siitä työnantajan sosiaaliturvamaksun ja muut palkan sivukustannukset. Mainittu 10 %:n sääntö koskee myös vanhaa toimihenkilövakuutuskantaa 1. 1. 1989 lähtien.

6. Vakuutuskorvauksen veronalaisuus

6.1. Veronalaiset vakuutuskorvaukset

TVL 58,1 §:ssä lausutaan yksityisvakuutusetuksia koskeva pääsääntö: »Veronalaista tuloa on jäljempänä säädetyin poikkeuksin vapaaehtoisen henkilövakuutuksen (henkilövakuutus) nojalla saatu vakuutussuoritus.» Vakuutuskorvaus eli vakuutussuoritus on vakuutustapah-tuman johdosta maksettavaksi eräänntynyt suoritus. Vakuutuskorvauksen veronalaisuutta koskeva pääsääntö ulottuu myös vakuutusmaksujen palautukseen tai takaisinostolla saatua määrää samoin kuin siihen arvoon, joka on luettu vakuutuksenottajan hyväksi muutettaessa tällaista vakuutusta muunlaiseksi vakuutukseksi (muutosarvo). Viimeksi

mainittu säännös koskee käytännössä lähinnä eläkevakuutuksen muuttamista säästöhenkivakuutukseksi.

Henkivakuutuksen nojalla saatu vakuutuskorvaus on kokonaan, osittain tai ei lainkaan veronalaista tuloa. Eläkevakuutukseen perustuvat jatkuvat suoritukset ovat entiseen tapaan kokonaan veronalaista tuloa. Kertamaksulliseen eläkevakuutukseen perustuvat eläkkeet ovat kuitenkin veronalaisia vain osittain. Kuten edellä on todettu, eläkevakuutusmaksut saadaan vähentää eräin rajoituksin, kun taas henkivakuutusmaksun vähennysoikeus on poistettu.

TVL 59,1 § koskee säästöhenkivakuutusten verotusta. Tässä vakuutuksessa on olennaista se, että vakuutuksenottajana oleva vakuutettu saa määräiän täytettyään säästösumman. Säästösumma voidaan maksaa myös eräille laissa mainituille lähiomaisille: vakuutuksenottajan puolisolalle tai puolison lapselle, vakuutuksenottajan suoraan yleneväsä tai alenevassa polvessa olevalle perilliselle, ottolapselle tai kasvatilapselle. Näissä tapauksissa veronalaista tuloa on vakuutussuorituksen se osa, joka ylittää maksettujen vakuutusmaksujen yhteismäärän. Maksettujen vakuutusmaksujen yhteismäärä käsittää paitsi säästö-osuusmaksun myös vakuutukseen sisältyvästä kuolemanvaraturvasta maksetun vakuutusmaksun.

Veronalaista tuloa vakuutuksenottajana olevalle vakuutetulle tai hänen lähiomaisilleen on 59,1 §:n mukaan vakuutuksen tuotto: vakuutuksen tuotto = vakuutussuoritus ./ maksetut vakuutusmaksut. Vähintään 10 vuotta voimassa olleen edellä mainitun vakuutuksen tuotosta on veronalaista tuloa vain 50 %. Aikaisemmin vakuutuksen tuotto oli kokonaan verovapaata tuloa.

Säästöhenkivakuutuksen säästösumma voidaan suorittaa myös muille henkilöille kuin vakuutetulle itselleen tai hänen lähiomaisilleen. Tällöin säästösumma on 58,1 §:n pääsäännön mukaan koko määrältään veronalaista tuloa riippumatta siitä, onko vakuutus ollut voimassa alle 10 vuotta vai vähintään 10 vuotta.

TVL 59,2 §:n mukaan henkilövakuutukseen perustuvasta pysyvän työkyvyttömyyden johdosta kertakorvauksena saadusta vakuutussuorituksesta on veronalaista tuloa 50 %. Tässä säännöksessä ei siis ole kysymys vakuutuksen tuotosta vaan itse vakuutuskorvauksesta. Työkyvyttömyysvakuutus on luonteeltaan riskivakuutus, joten sen nojalla saadussa vakuutuskorvauksessa ei voi olla kysymys tuotosta tai säästöstä; kertakorvaus maksetaan vain niille vakuutetuille, joiden osalta riski on toteutunut. Tällainen korvaus on puolestaan 56,1 §:n mukaan veronalaista tuloa, jos se on saatu veronalaisen tulon sijaan tai muutoin korvaukseksi tulojen tai elatuksen vähentymisestä. Työkyvyttö-

Vapaaehtoiset henkilövakuutukset tuloverotuksessa

myyskorvaus ei kuitenkaan ole koko määrältään veronalaista; verolle on pantu vain 50 % korvauksesta. Jatkuva korvaus pysyvästä työkyvyttömyydestä on sen sijaan kokonaan veronalaista tuloa (58,1 §).

Henkilö voi olla työkyvytön paitsi pysyvästi myös tilapäisesti vaikkapa yhden kuukauden ajan, minkä jälkeen hänen työkykynsä palaa ennalleen. Työkyvyttömyysvakuutuksen perusteella saadut päivärahat ovat tällöin kokonaan veronalaista tuloa 58,1 §:n pääsäännön mukaan. Päiväkorvaus, joka maksetaan tilapäisestä työkyvyttömyydestä pääomitettuna kertakorvauksena, on kokonaan veronalaista tuloa.

6.2. Osittain veronalaiset vakuutuskorvaukset

Kertamaksullisen eläkevakuutuksen maksut eivät ole lainkaan vähennyskelpoisia, kuten TVL 98,1 §:stä nimenomaisesti käy ilmi. Toisaalta tällaiseen vakuutukseen perustuva eläkekään ei ole koko määrältään veronalaista tuloa, vaan ainoastaan eläkkeensaajan iän perusteella porrastetun asteikon mukaisesti (62 §). Sääntely on samanlainen kuin ennen.

Kiinteistön luovutuksen yhteydessä määrääjäksi tai eliniäksi pidetty kiinteistöeläke eli syytinki ei ole ollut veronalaista tuloa. Vero-uudistuksessa asuntoetuna, luonnontuotteina tai palveluina saadun syytingin verokohtelu on jäänyt ennalleen. Sen sijaan rahana tai muuna tavarana kuin luonnontuotteina saatu uusi syytinki on muuttunut veronlaiseksi tuloksi (63 § ja 164 §).

6.3. Verovapaat vakuutuskorvaukset

Vakuutetun kuoleman johdosta kertakorvauksena maksettu vakuutussuoritus (kuolemantapauskorvaus) tai siihen verrattava julkisoikeudellisen yhteisön tai eläkelaitoksen maksama taloudellinen tuki ei ole veronalaista tuloa, jos edunsaajina ovat vakuutetun lähiomaiset tai kuolinpesä (TVL 60 § 1 ja 2 k.). Mainittu sääntö koskee sekä yksilöllisten henkilövakuutusten nojalla saatua vakuutussuorituksia että ryhmähenkivakuutukseen perustuvia suorituksia.

TVL 60 §:n 3 kohdan mukaan henkilövakuutuksen nojalla saatu sairaudesta tai tapaturmasta aiheutuneiden kustannusten korvaus ja muu niihin verrattava korvaus ei ole veronalaista tuloa. »Muu niihin verrattava korvaus» tarkoittaa muun muassa sellaista vapaaehtoisen tapaturmavakuutuksen nojalla saatua korvausta pysyvästä viasta ja haitasta (haittakorvaus), joka ei ole tullut veronalaisen tulon sijaan. Sitä vastoin

veronalaisuus koskee kaikkia päivärahoja ja muita tulojen tai elätyksen vähentymisestä maksettavia korvauksia.

Vapaaehtoisesta sairauskulu- tai sairaanhoitovakuutuksesta korvataan sairaanhoitokustannukset, kuten lääkkeet, lääkärinpalkkiot ja sairaalamaksut, siltä osin, kuin niitä ei korvata esim. sairausvakuutuslain nojalla. Tällaiset kustannusten korvaukset ovat verovapaita. Sama koskee sairauskassan kautta saatuja sairauskulujen korvauksia.

Sairauskulu- tai sairaanhoitovakuutuksesta korvattavien sairaalan hoitopäivämaksujen täydennykseksi voidaan ottaa sairaalavakuutus. Sairaalavakuutuksesta maksetaan hoitopäiväkorvausta sairaalassaoloajalta enintään kahdelta vuodelta. Korvaus on veronalaista tuloa, mutta siitä saadaan vähentää verovelvolliselle sairaalassaolosta aiheutuneet kustannukset, kuten sairaalamaksut.

Voidaan siis todeta, että kustannusten korvaukset ovat verovapaita. Sen sijaan ei-kulusidonnaiset päivärahat ovat veronalaisia. Verovapaita ovat myös immateriaalikorvaukset, joita suoritetaan aineettomasta vahingosta, kuten invalideitettiin perustuvasta pysyvästä viasta ja haitasta. Invalideitettiin tarkoitetaan sairaudesta tai vammasta vakuutetulle aiheutunutta yleistä haittaa. Pysyvän invaliditeetin perusteella saatu vakuutuskorvaus on verovapaata riippumatta siitä, maksetaanko korvaus jatkuvana vai kertakorvauksena. Myös kivusta ja särystä saatu korvaus on verovapaa.

Vapaaehtoisen vakuutuksen korvauksia ja verotusta voidaan havainnollistaa seuraavalla esimerkillä, joka koskee matkustajavakuutusta.

Korvaus	Verotus
Hoitokulut ja muut kulujen korvaukset	Verovapaa
Päiväraha	Veronalainen
Invaliditeettikorvaus - jatkuva - kertakorvaus	Verovapaa Verovapaa
Kuolemantapauskorvaus (kertakorvaus)	- Lähiomaisille ja kuolinpesälle verovapaa - Muille veronalainen
Korvaus menetetyistä matkapäivistä	Verovapaa

Esimerkki. Matkustajavakuutus.

7. Vakuutuskorvauksen jaksottaminen tulona

Tulojen jaksottamisessa kassaperiaatteen ja suoriteperiaatteen välillä on yleensä pienemmät erot kuin menojen jaksottamisessa tai nämä periaatteet johtavat samaan lopputulokseen. Vakuutuskorvaus on henkilöverotuksessa sen verovuoden tuloa, jona se on nostettu, merkitty verovelvollisen tilille tai muutoin saatu vallintaan (TVL 114,1 §).

TVL 115 §:n jaksottamissäännös koskee nimenomaan lakisääteiseen eläketurvaan perustuvia takautuvasti maksettua eläkkeitä. Muiden eläkkeiden osalta sovelletaan kassaperiaatetta eli ne verotetaan sen vuoden tulona, jona ne on saatu, riippumatta siitä, miltä ajalta eläke on kertynyt. Takautuvasti maksettujen eläkkeiden jaksottamissäännös (115 §) ja tulontasaussäännös (149 §) ovat käsitykseni mukaan toinen toisensa poissulkevat.

8. Muita näkökohtia

8.1. Yleistä

Vapaaehtoisen eläkevakuutuksen nojalla saatu eläke on pääsäännön mukaan veronalaista pääomatuloa, kun taas pakollisen eläkevakuutuksen nojalla saatu eläke on veronalaista ansiotuloa. Henkivakuutukseen perustuva säästösumma on veronalaista pääomatuloa, mutta työnantajan maksamista toimihenkilövakuutuksen vakuutusmaksuista 10 % luetaan työntekijän veronalaiseksi ansiotuloksi. Tällä erottelulla on vuonna 1989 huomattava merkitys, koska puolisoitten ansiotulot ovat erillisverotuksen piirissä. Muista kuin vähäisistä pääomatuloista toimitetaan puolestaan yhteisverotus.

Henkivakuutuksesta saatu kertakorvaus oikeuttaa tietyin edellytyksin tulontasaukseen valtion tuloveroa määrättäessä. Tämä ei kuitenkaan koske sellaista henkivakuutusta, jota on pidettävä elinkeinotulona (149 §). Tulontasausta toimitettaessa henkivakuutuksesta saadun kertakorvauksen katsotaan kertyneen vakuutuksen voimassaoloajalta, kuitenkin enintään viideltä vuodelta. Eläkevakuutusmaksut saattavat oikeuttaa verovelvollisen tappiontasaukseen siinäkin tapauksessa, että ne vähennetään kokonaistulosta.

8.2. Voimaantulosäännös

Tulo- ja varallisuusverolakiin sisältyy voimaantulosäännös paitsi toimihenkilövakuutuksia myös säästöhenkivakuutuksia silmällä pitäen.

Ennen lain voimaantuloa 1. 1. 1989 otetusta säästöhenkivakuutuksesta on verovelvollisen veronalaista tuloa määrä, joka saadaan, kun vakuutussuorituksesta vähennetään vakuutuksella 31. 12. 1988 ollut muutosarvo korotettuna 10 %:lla ja 1. 1. 1989 tai sen jälkeen maksetut vakuutusmaksut. Vähintään 10 vuotta voimassa olleen edellä mainituin tavoin lasketun vakuutuksen tuotosta on veronalaista tuloa vain 50 % (163,1 §). Asetelma on seuraava:

Vakuutussuoritus 1. 1. 1989 lähtien

./ vakuutuksen muutosarvo 31. 12. 1988 korotettuna 10 %:lla

./ maksetut vakuutusmaksut 1. 1. 1989 lähtien

= vakuutuksen tuotto, joka on veronalaista tuloa

a) 100 %:sti, jos vakuutus on ollut voimassa alle 10 vuotta

b) 50 %:sti, jos vakuutus on ollut voimassa vähintään 10 vuotta.

Vakuutusyhtiön on lisäksi otettava huomioon ne ennakonpidätyksen toimittamista ja verovalvontaan liittyvien tietojen ilmoittamista koskevat säännökset, jotka ovat enakkoperintälaissa ja verotuslaissa. Oikeutta henkilövakuutuksen säästösummaan ei ole ehdotettu säädettäväksi veronalaisiksi varoiksi varallisuusverotuksessa. Verouudistusta jatkettaessa on tarkoitus selvittää erikseen perintö- ja lahjaverolain muutostarve kuolemantapauksen johdosta maksettavien henkivakuutuskorvausten osalta.⁵

8.3. Vuotta 1990 koskevat muutokset⁶

Eduskunta on vuonna 1989 hyväksynyt pysyvän lain elinkeinotulon verottamisesta annetun lain muuttamisesta (661/89), jota sovelletaan ensimmäisen kerran vuodelta 1990 toimitettavassa verotuksessa. Yksityisvakuutusetuuksien osalta pysyvä laki vastaa vuodelta 1989 toimitettavassa verotuksessa sovellettavaa väliaikaista lakia.

Puolisoiden pääomatulojen yhteisverotuksesta on tarkoitus luopua vuoden 1990 alusta. Avustuskassalaissa (471/42) tarkoitettujen sairauskassojen maksamat, sairausajan palkkaa korvaavat täydennys- ja lisäpäivärahat on tarkoitus panna verolle niin ikään vuoden 1990 alusta.

⁵ Ks. myös Pekka Karras: Yksityishenkilöiden henki- ja pääomavakuutuksista erityisesti perintö- ja lahjaverolain kannalta, Verotus 1988 s. 239 ss.

⁶ Vakuutuksia koskevista kysymyksistä uuden tulo- ja varallisuusverolain mukaan ks. myös Lasse Arvela: Uusi tulo- ja varallisuusverolaki I ja II, Verotus 1989 s. 35 ss. ja s. 114 ss., Jorma Heikkinen—Guy Rosqvist: Vakuutus ja verotus, 5. painos. Helsinki 1989 ja verohallituksen vuonna 1989 antamat seuraavat ohjeet lääninverovirastoille ja vero-toimistoille: 26. 5. n:o 1565/31/89 (vakuutukset), 9. 6. n:o 5192/43/89 (MVL), 13. 6. n:o 4953/31/89 (TVL) ja 31. 8. n:o 6974/41/89 (EVL).

Suomen Vakuutusyhtiöiden Keskusliitto on valtiovarainministeriölle 2. 6. 1989 toimitetussa kirjelmässä n:o VM 38/50/89 ehdottanut eräitä muutoksia tulo- ja varallisuusverolain yksityisvakuutusetuksia koskeviin säännöksiin. Merkittävin näistä ehdotuksista on säästöhenkivakuutuksen tuoton veronalaisen osan portaittainen alentaminen. Vähintään viisi vuotta voimassa olleen vakuutuksen tuotosta olisi veronalaista tuloa 75 % vähennettynä viidellä prosenttiyksiköllä kutakin vuotta kohti, jonka vakuutus on ollut voimassa yli viisi vuotta. Veronalaista olisi kuitenkin aina vähintään 25 % tuotosta.

9. Lopuksi

Säästöhenkivakuutuksen verokohtelussa on verouudistuksessa tapahtunut suuri muutos: henki- ja henkilövakuutusmaksujen vähennys-oikeus on poistettu samalla kun henkivakuutuksen tuotto on säädetty veronlaiseksi tuloksi. Pääomatulojen neutraalin verokohtelun kannalta toimenpide on oikeansuuntainen varsinkin, jos tarkastellaan pankkitalletusten ja vakuutussäästämisen verotusta rinnakkain. Sijoituspanos eli talletuksen tekeminen pankkiin tai vakuutusmaksun maksaminen vakuutusyhtiölle ei ole vähennyskelpoinen, kun taas sijoituksen tuotto eli pankkitalletuksen korko tai säästöhenkivakuutuksen tuotto on veronalaista tuloa.

Voidaan kuitenkin kysyä, ovatko pankkitalletukset ja obligaatiot oman määräaikaisen veronhuojennuslakinsa (726/88) ja omaisuustulovähennyksen (TVL 97 §) ansiosta tätä nykyä verotuksessa edullisemmassa asemassa kuin säästöhenkivakuutuksen tuotto. Näin saattaa olla asian laita; toisaalta lyhytaikaisen säästämisen (pankkitalletukset) ja pitkäaikaisen säästämisen (vakuutussäästäminen) asettaminen samalle viivalle ei näytä olevan aivan yksinkertainen tehtävä.

Oman näkemykseni mukaan vakuutussäästäminen olisi mahdollista rinnastaa alkupäästään pankkisäästämiseen, kun taas säästöajanjakson pidentyessä inflaation osuus nimellistulosta olisi otettava huomioon samantapaisella tekniikalla kuin luovutusvoittoverotuksessa. Tämä ajatusmalli edellyttäisi säästöhenkivakuutuksen tuoton sisällyttämistä omaisuustulovähennyksen piiriin lyhytaikaisessa vakuutussäästämisessä ja alenevan portaittaisen asteikon ottamista käyttöön määritettäessä pitkäaikaisen vakuutussäästämisen tuoton veronalaista osuutta.

Valtiovarainministeriö on 21. 9. 1989 asettanut toimikunnan, jonka tehtävänä on selvittää mahdollisuudet siirtyä pankkitalletuksista ja jouk-

kovelkakirjalainoista saadun koron verotuksessa suhteellisen, enintään 25 %:n suuruisen lopullisen veron perimiseen koron maksamisen yhteydessä. Toimikunnan on selvitettävä, miten sen esittämä ratkaisuvaihtoehto toteuttaisi kokonaisverouudistukselle asetetun omaisuustulojen sekä eri säästämis- ja sijoitusmuotojen verotuksen yhtenäistämistavoitteen. Tässä yhteydessä toimikunnan on kiinnitettävä erityistä huomiota vakuutussäästämisen verokohteluun.

Vapaaehtoisten eläkevakuutusmaksujen rajoitettua vähennysoikeutta on puollettu sillä perusteella, että aikanaan maksettava eläke on koko määrältään veronalaista tuloa. Myös mahdollinen perhe-eläke verovelvollisen omaisille on saajansa veronalaista tuloa.⁷ Menetelmä on verovelvolliselle silti edullinen, koska maksu saadaan vähentää välittömästi, kun taas sitä vastaavan vakuutus suorituksen verotus lykkäytyy tulon realisointisajankohtaan.

Eläkevakuutusmaksujen vähennysoikeuden osalta voidaan kysyä, onko 15 %:n vähennys ansiotulosta yksityishenkilöille vieläkin ylimoitettu. Se tarjoaa joka tapauksessa merkittävän keinon harjoittaa verosuunnittelua kotitalouden piirissä ja tehokkaan tavan alentaa veroprognessiota valtionverotuksessa. Näin on asian laita varsinkin, jos otetaan huomioon verovelvollisen mahdollisuus muuttaa ns. verokeidasmaahan siinä vaiheessa, kun eläkettä pitäisi alkaa verottaa Suomessa.⁸ Joka tapauksessa voitaisiin ajatella, että eläkevakuutusmaksujen vähennysoikeuden enimmäismäärään sisällytettäisiin myös työnantajan työntekijälle ottaman vapaaehtoisen eläkevakuutuksen maksut.

⁷ Ks. myös Terttu Virmavirta: Yksilöllinen eläkevakuutus ja verotus, Verotus 1981 s. 95 ss.

⁸ Vähennys voisi olla esim. 10 % verovelvollisen ansiotulon määrästä. Lisäksi sille olisi mahdollista asettaa markkamääräinen katto tai muita ehtoja. Ks. omaisuustulojen verotustoimikunnan mietintö, KM 1987: 37 s. 50 ss. Ks. myös työtulojen verotustyöryhmän muistio, työryhmämuistio 1987: VM 29 s. 29 ss., s. 58.